

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ו ה ש ב ו ר ע
בעריכת נחמה לינוביץ
שנת השלושים

יתרו (תשל"א)

כ' ז.

לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא

א. שאלה כללית

אברבנאל מקשה:

אם היה אסור השבועה לשוא ולשקר בעצם וראשונה לעד שקר, היה ראוי שיזהיר על ערות השקר ועל השבועה לשוא כאחד, כיון ששניהם משתתפים בחטא, וכמו שאמר בפרשת משפטים (כ"ג א') "לא תשא שמע שוא אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס", ולא עשה כאן הכתוב ככה, כי בדבורים החמישה הראשונים שהיו בלוח אחד, הזהיר על השבועה, ובחמישה דבורים אחרונים שהיו בלוח האחר הזהיר על עד שקר.

× נסה לענות לקושייתו!

ב. בטעם אסור שבועת שוא

חוקוני:

ד"ה לא תשא: מאחר שלא ראית שום תמונה, אין יכולת להשבע רק בשמו, ואעפ"כ לא תשא לשוא, כי לא ינקה... אבל הגדול והחומס יכול לנקות את עצמו, זה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון.

ד"ה לשוא: לחנם, כתרגומו; אל תרגיל עצמך לישא את שמו בחינם אפילו באמת, שמתוך הרגילות תבוא לישא את שמו לשקר, ואז לא תנקה, כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא ולשקר.

ספר החנוך מצוה ל"ב: שלא בשבע לבטלה...

משרשי מצוה זו לדעת בני אדם ולקבוע בנפשותיהם ולחזק האמונה בלבנות כי הא-ל ברוך הוא אשר בשמים ממעל וקיים לעד אין קיום כקיומו וראוי ומחויב עלינו בזכרנו שמו הגדול על מעשינו ועל דבורינו לזכרו באימה וביראה וברתת ובזיע, לא כמהתלים ומדברים בדבר קל, כמו הדברים ההווים ונפסדים ואינם נשארים בקיומם, כמונו אנחנו בני אדם ושאר דברי העולם השפלי; על כן ראוי לקבוע הענין הזה בלבנו, ולהיות יראתו על פנינו לחיותינו ולזכותינו, חייבנו במצוה הזאת לבל בזכיר שמו הקדוש לבטלה...

רלב"ג ד"ה לא תשא:

...והנה זאת האזהרה היא נמשכת לאזהרת עבודה זרה, לפי שיש בענינה מעוט האמונה בשם יתעלה... וזה מבוואר בשבועה שתהיה לשקר, כי השבועה בדבר מורה על היקש בין שני הענינים מן האמתיות והקיום, ר"ל שזה הענין הוא אמת כמו שזה יתקיים. (ולזה תהיה השבועה אצל האנשים בשמים להעיר, כי כמו שהשמים קיימים, כן יתקיים זה המאמר. או: כמו שהשמים הם אמתי המציאות - כן זה).

ולפי שהאמתות והקיום הוא באמר בשם יתעלה מקודם, ושאר הנמצאות באחור, לפי שהאמתות והקיום להם מזולתם, שהוא השם יתעלה, ובשם יתעלה הוא מעצמותו, על כן צותה התורה להשבע בשמו יתעלה בזה האופן, כאמרו (דב' ו' י"ג) "ובשמו תשבע", ומנעה ההשבע בשם זולתו. ולזה היתה השבועה בשמו לאמת במשכת אל ההאמנה בו יתעלה, וההיפך בהשבע בשמו לשקר, כי זה יורה על שהשבע יאמין שאין אמתות לשם יתעלה ולא קיום, ולזה הקיש (=השבע לשקר) זה המאמר הכוזב למציאות ה' יתעלה. ולזה היה חטא שבועת שקר קרוב למזרגת חטא ע"ז. והנה מי שישבע בשמו לחנם יורה שהוא מאמין, שאין בה' יתברך תועלת וצורך לבמצאותו ולזה ישבע בו לאמת שאין צורך בהאמתתו; והנה זאת האמונה היא יותר מגובה מאמונת מי שישוּף לשם יתעלה אלוה אחר בהנהגת המציאות. והנה תעמוד על אמתת זה ההיקש ממה שישבע בו האדם בחיי נפשו או בחיי בנו או בחיי אביו, שלא יקל בקיום הדבר ההוא, מפני מה שהקיש בין קיום הדבר ההוא ובין החיים ההם.

(1) מה ההבדל בין שלושתם בטעם אסור שבועת שוא?

(2) לשם מה מזכיר הרלב"ג בתחילת דבריו את האנשים הנשבעים בשמים ובטוף דבריו את האנשים הנשבעים בחיי בנם או אביהם, ולמה לא הזכירם ביחד?

- א. (3) הסבר את המלים בדברי הרלב"ג המסומנות בקו.
- ב. (4) לשם מה מביא הרלב"ג כאן את הפסוק דב' ו' י"ג ובמת שונה פירושו מפירוש רש"י שם: -
אם יש בו כל המצוות הללו, שאתה ירא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשבע, שמתוך שאתה ירא את שמו תהא זהיר בשבועתך, ואם לאו - לא תשבע.
- ג. (5) במה גרוע הנשבע לשוא שבועת אמת מן הסתתף לשם אלוה אחר?

ג. ראב"ע:

והנה טעם לזכור השם-פרושו: כאשר הוא, השם, אמת, כן יהיה דבורו אמת. והנה אם לא יקיים דבורו, כאילו מכחיש את השם. ומנהג אנשי מצרים עד היום, אם ישבע אדם בראש המלך ולא יקיים את דבורו, הוא בן מות. ואלו נתן כופר משקלו זהב - לא יחיה, בעבור כי הוא בוזז את המלך בפרהסיא. אם כן למלך בשר ודם, כמה אלף אלפי פעמים חייב אדם להשטר שלא תכשילהו לשונו, לתת את פיו לחטא את בשרו לזכרו לשוא.

והנה ראינו בעבור שנשבעו בני ישראל על דבר פלגש בגבעה מצאנו שנהרגו העובדים על השבועה וכן אנשי יבש גלעד אנשים נשים וסוֹף. וגם ראינו שבקש שאול להרוג את יונתן בנו והוא לא שמע את השבועה (שמאל א' י"ד כ"ז). וראינו שהביא השם רעב לארץ בעבור שאול וביחו שעברו על שבועת הנשיאים שנשבעו לגבעונים (יהושע ט'), וכאשר נהרגו בית הדמים אז "ויעתר ה' לארץ" (שמאל ב' כ"א י"ד).

והכלל: לא מצאנו בעשרת הדברות שכר טוב רק בכבוד אב ואם, ולא עונש מפורש רק בע"ז ובנשיאות השם לשוא. ורבים חושבים כי הנושא השם לשוא לא עבר עבירה גדולה - ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, כי הרוצח והנואף שהם עבירות קשות, לא יוכל כל עת לרצוח ולנואף, כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להשבע לשוא, ישבע ביום אחד שבועות אין מספר, וכל כך הוא רגיל בעבירה הזאת שלא ידע שנשבע. ואם אתה תוכיחנו - "למה נשבעת עתה?" אז ישבע שלא בשבע מרוב רגילותו בה. כי לפני כל דבור שידברו יקדימו שבועה, והוא להם לשון צרות.

ואלו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו. ואני אראה שגעונם: כי הרוצח אם רצח אויבו, מלא תאותו בנקמתו, גם הנואף כן לפי שעתו, והגונב מצא הנאות לצרכו, ועד שקר להתרצות או להתנקם והנה הנשבע לשקר בכל עת שאין עליו שבועה, והוא מחלל שם שמים בפרהסיא בלא הנאה שיש לו.

שד"ל: הנה הנשבע לשקר לא יירא מדיני אדם, כי יאמרו בדבריו, ועל המעט יקרה שתתגלה שקרותו; על כן אמר, שאף אם ינזק מדיני אדם, לא ינזק מדיני שמים.

- 1) בנמוקים שונים רוצה ראב"ע לבקש את חומרת העבירה הזו על יתר העבירות - מה הם נימוקיו?
- 2) מה ההבדל בין ראב"ע לבין שד"ל בתשובתם לשאלה: מדוע נאמר עונש בדברה זו?
- 3) א) השוה את פסוקנו לשמות כ"ג ז' ורש"י ד"ה כ' לא אצדיק רשע. במה יש בפסוק ההוא טיוע לדברי שד"ל?

ד. ברכות ל"ג: כל חמברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא.

פסיקתא רבתי כ"ב אמר רב זעירא: אם בשבועות הוא הכתוב מדבר, הרי אמר "לא תשבעו בשמי לשקר" (ויקרא י"ט) - מה ת"ל: "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא" - שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה.

אור-החיים: ... עוד ירמוז שלא יהיה נושא עליו שם ה' שהוא אלוהיו ואומר לכל, שהוא איש יהודי ועובד ה' - והכתוב אומר שם ה': שהוא **אלוקיך** - לומר, שהוא מעבדיו - ולא כן הוא, - ובכלל אזהרה זו שלא יראה עצמו צדיק יותר ממה שהוא.

1) כיצד מפרש כל אחד מהנ"ל את המלים "נשא שם"?
(שים לב ביחוד לדברי הפסיקתא - כיצד מפרש הוא את **לשון** פסוקנו).

2) איזה מן הפירושים הנ"ל נראה לך הקרוב ביותר לפשוטו של מקרא?